

Шлюбний договір в Україні: за і проти

У статті розглянуто питання історії розвитку інституту шлюбного договору, а також точки зору на проблему практичного використання шлюбного договору в Україні.

Ключові слова: шлюб, подружжя, шлюбний договір, контракт, умови.

Проблема шлюбного договору є доволі актуальною темою для нашого життя, тому що саме за його допомогою розв'язується низка особистих майнових взаємин між особами, які перебувають у шлюбі. У нашій країні за раніше діючим сімейним законодавством майнові відносини подружжя регулювалися лише законом, признаючи все нажите подружжям у шлюбі спільною власністю. У випадку розлучення всі речі сім'ї повинні були ділитися порівно, тому що майно сім'ї формували предмети споживання, які мали невисоку матеріальну цінність. Крім того вважалося, що в радянській сім'ї духовний початок домінує над матеріальним, але розпад Радянського Союзу, нові соціально-економічні процеси, які були зорієнтовані на ринкове господарство, активний розвиток приватної власності привели до значних змін у суспільних відносинах, серед іншого і в шлюбно-сімейних відносинах. Виникла потреба в гнучкому механізмі, який дозволяв безконфліктно і справедливо з'ясовувати питання сімейного життя, будувати власні, сімейні стосунки, зважаючи на особисті інтереси конкретного подружжя.

Поняття шлюбного договору викликало жваву суперечку в середовищі фахівців шлюбно-сімейних відносин України. Відомий спеціаліст Жилінкова І.В., присвятивши цій проблемі декілька наукових праць, розглядає шлюбний договір так: «Шлюбний договір - це угода осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу або членів подружжя про встановлення майнових прав і обов'язків подружжя, зв'язаних заключенням шлюбу, його існування або припинення» [1, с.,40]. Гопанчук В.С. теж у декількох роботах розглядає

питання щодо шлюбного договору, вважаючи, «що це угода осіб (подружжя) про вирішення спірних (як правило, майнових), питань життя сім'ї» [2, с., 61]. У низці праць розглянута теза про те, що шлюбний договір, хоч і має низку специфічних особливостей, але належить до цивільно-правових угод і на нього поширюються загальні правила, які зараховуються до цих угод [3, с.,5]. Фурса Є.І. та Фурса С.Я. розглядають шлюбний договір як певну особливу двосторонню угоду, яка має специфічний матеріальний зміст [4, с.,307].

Шлюбний договір не є новелою для України, адже, починаючи з XVI століття, в основі укладення шлюбу був договір, спочатку усний, а уже з XVII століття письмовий. Він фіксувався відповідними документами - шлюбними листами. Шлюбний договір за нормами звичаєвого права укладався між двома сторонами: батьками і родичами молодих, його називали зговор або змовини, посередниками в договорі виступали довірені особи: сват, сваха. Під час укладення договору вирішували про розмір приданого молодої, яке складалося з понять: «скриня» та «худоба»: внесок молодого, до якого входили «привинок» та «вино», а також внеску батьків і родичів. Умовами шлюбного договору було отримання майна для нової сім'ї з різними режимами користування і володіння: молодий отримував землю, молода - посаг, до якого входило батькове придане, худоба, земля, гроші, постіль та одяг. Також молода мала право отримати «материзну» ту частину землі, що переходила у спадщину по жіночій лінії. Вона могла розпоряджатися доходом з неї, використовуючи на власні потреби, а також на підготовку посагу для своїх 'дочок. Молоді брали участь в укладенні договору, але роль батьків була домінуючою, бо в договорі розглядалося майно, що належало батькам. Після заручин молоді не могли відмовитися від шлюбу, якщо ж таке відбувалося, то відмову відшкодовували, за матеріальні витрати, а також за образу гідності. Молода, вступаючи до шлюбу передавала посаг у нову сім'ю, а молодий сплачував вино - своєрідний викуп нареченій, вартість якого дорівнювала посагу. Але в XIX ст. низка положень звичаєвого права припиняє дію, на це вплинули деякі чинники соціально-економічного характеру: зміцнення

економічної незалежності дітей від батьків, послаблення сімейного контролю за дорослими дітьми, зміна ролі молоді у з'ясуванні питань про шлюб, масова міграція селян до міста. І тому шлюбний договір на тривалий час відійшов у минуле, тому що низка старих шлюбних звичаїв не пристосувалися до нового суспільства [5, с. 143-144].

Законом «Про внесення змін і доповнень до Кодексу про шлюб та сім'ю України» від 23 червня 1992 року було внесено до кодексу нову 27 статтю «Право подружжя на укладення шлюбного контракту», яка встановлювала правовий статус шлюбного договору (контракту). Правова база була доповнена пізніше Постановою КМУ «Порядок укладення шлюбного контракту» від 16 червня 1993 року, Законом України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 року, Інструкцією про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України від 18 червня 1994 року. Поява Сімейного кодексу України 10 січня 2002 року чітко закріпила інститут шлюбного договору в Україні в главі X «Шлюбний договір».

Проведені нами дослідження сучасного стану шлюбних договорів в Україні показали, що вони використовуються доволі рідко. Лише 10% осіб, що вступають у шлюб, заключають шлюбний договір, у Європі - кожна третя шлюбна пара, а в США кожна друга пара заключають шлюбний договір, то в Україні за рік не більше 300 сімей підписують шлюбний договір. Як показує практика, шлюбний договір у нашій країні заключають здебільшого, жителі мегаполісів, а саме підприємці, політики, актори, співаки. Більшість населення мають чітку позицію до шлюбного договору, за статистикою: 42% українців - за укладення договору, 47% - проти, 11% - ніколи не думали про це.

Розглянемо, яка ж роль шлюбного договору для України. Проведене нами опитування осіб, які виступають за укладення шлюбного договору, показало, що перевагами шлюбного договору респонденти вважають:

- шлюбний договір встановлює права й обов'язки сторін щодо взаємного утримання дітей і батьків;
- чітко фіксується участь членів подружжя в загальному сімейному бюджеті;

- захист сім'ї від боргів члена подружжя;
- гарантії щодо матеріальної підтримки, а якщо потрібно, й утримання членів подружжя;
- вирішення правового статусу житла подружжя та порядок користування житлом;
- поділ майна подружжя у випадку розлучення;
- регулювання питань, пов'язаних з вихованням та утриманням дітей у випадку розлучення;
- встановлення правового статусу роздільного майна подружжя;
- подружжя має право встановити свої умови володіння майном;
- шлюбний договір - це максимальна форма захисту прав особи, якщо в шлюб вступають громадяни України з іноземцями;
- встановлення порядку утримання членів подружжя у випадку розлучення;

Особи, які виступають проти укладення шлюбного договору, вважають:

- заключення шлюбного договору - це перший крок, що приведе до розлучення;
- шлюбним договором неможливо регулювати особисті немайнові відносини членів подружжя і сім'ї, тому договір почуття не врятує;
- положення шлюбного договору навіть завірені нотаріусом, можна оскаржити в суді;
- шлюбний договір заключають лише заможні люди, мені він не потрібен;
- шлюбний договір не завжди може бути взятий до уваги судом;
- шлюбний договір не може встановлювати з ким залишатися дітям у випадку розлучення і скільки аліментів потрібно платити, це встановлює суд;
- шлюбний договір не встановлює санкцій до тих осіб, які порушують його умови;
- шлюбний договір - це образа гідності і чистоти кохання, він дуже дорого коштує і його довго оформляти;

- ніхто не може змусити особу виконувати шлюбний договір, якщо вона цього не хоче.

Обидві позиції мають власних прихильників, проте шлюбний договір поки що не може розв'язати всі проблеми подружжя, бо завжди в конкретній сім'ї будуть суперечливі питання з того чи іншого приводу. Якщо члени подружжя не мають спільних інтересів, розходяться у принципових переконаннях, не досягають сексуальної гармонії, то їх врегульовані господарські відносини можуть лише зменшити гостроту незадоволення один одним. Чим менше сучасна людина бачить у шлюбі засіб організації побуту, тим більше від партнера чекають якостей, духовно близької людини [6, с., 30]. Як вважають психологи, подружні відносини - це постійно розвиваючий процес партнерства, постійна робота для досягнення власних і спільних цілей. Це спільна праця над процесом досконалості відносин, існуючих тут і зараз, завдяки якому відбувається збагачення любові, сім'ї й особистості кожного з членів подружжя. Помилково розглядати шлюб як фортецю, як контракт, який заключено раз і назавжди. Лише постійна робота над взаєминами, пов'язаними сумісним життям і коханням, приводять до появи відданості та прив'язаності між особами [7, с.,192-193]. Насамперед це стосується нашої країни, де відбувається процес формування нових суспільних відносин, де інститут сім'ї та подружжя відходить від своїх традиційних моделей. Іде процес боротьби за встановлення пріоритетності в сім'ї, зміна ролей батька і матері, мати домінує в сім'ї та домашньому господарстві, батько є лише номінальною главою сім'ї, навіть емоційні зв'язки у нього менші, ніж у матері [8, с., 118 - 119].

За період появи поняття шлюбного договору в українському законодавстві, лише 9 тисяч подружніх пар скористалися ним. У 2012 році було заключено лише 1357 шлюбних контрактів - це, основному у Києві, а в областях середня кількість їх не перевищує кількох десятків на рік [9, с.,11]. Чому це так?

Як вважає міністр юстиції України Лавринович О., це свідчить про недостатню обізнаність громадян з таким механізмом захисту своїх майнових прав, про слабу правову культуру громадян України [9, с.,11]. Психологи вважають, що шлюбний контракт не в нашому менталітеті. Він вказує на недовіру подружжя один до одного, вони хвилюються за власне майно і житло. Контракт може звільнити подружжя від психологічного тиску і недовіри.

Практика свідчить, що третина шлюбів в Україні закінчується розлученнями. Але ж ніхто не виходить заміж і не одружується, щоб розлучитися, тому є сенс забезпечити себе, передбачивши все саме найгірше в шлюбному договорі і спокійно насолоджуватися сімейним життям. А отже, ми вважаємо, що основними аргументами за шлюбний контракт є:

- особи можуть встановити свої майнові права і обов'язки ще до моменту вступу в шлюб;

- якщо ж ви припинили шлюб, то шлюбний договір збереже ваш час, гроші та забезпечить стабільний емоційний стан.

Загалом, враховуючи все вищесказане, ми вважаємо, що інститут шлюбного договору, не замінюючи норми існуючого сімейного законодавства у психологічному сенсі, може зіграти позитивну, стабілізуючу роль у побудові сімейних стосунків молодії сім'ї.

Література

1. Жилинкова И.В. Брачный договор : моногр., /Жилинкова И.В. – Харьков : Ксилон, 2005, - 173 с.
2. Гопанчук В.С. Законодавство України Про шлюб та сім'ю : - моногр., Гопанчук В.С. - К. Видавництво "Наукова думка», 1998. - 237 с.
3. Уляненко О.О. Шлюбний договір у сімейному праві України : - моногр., Уляненко О.О. - К. Грот, 2003 . - 124 с.
4. Фурса Є.І., Фурса С.Я. Сімейне право: Нотаріат Адвокатура Суд : -моногр., Фурса Є.І., Фурса С.Я. - К. Видавець Фурса С.Я. - 2005. Кн..1 - 896 с.
5. Наулко В.І. Культура і побут населення України : моногр., Наулко В.І. - К. Либідь, 1991 - 230 с.
6. Капська А.Й. Молода сім'я : проблеми та умови її становлення : моногр., Капська А.Й. - К., ДЦССМ, 2003. - 184 с.
7. Слипкова В.И. Психология семьи : моногр., Слипкова В.И. – М. Харвест, 2006. - 496 с.
8. Дружинин В.Н. Психология семьи : моногр., Дружинин В.Н. - М. КСП, 1996. - 160с.
9. Тамкова О. Жодних контрактів, тільки обітниці О. Тамкова Експрес. – 2013. – 28. 02.

В статье рассмотрено вопросы истории развития института брачного договора в Украине, а также точки зрения на проблему практического использования брачного договора.

Ключевые слова: брак, супруги, брачный договор, условия, контракт.

In this article discusses the history development of marriage contract institute in Ukraine and points of view on problem practical using covenant of marriage.

Key words: marriage, the spouses, the marriage contract, conditions, contract.